

Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент,
Яківчук Ж.В., здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ВИЗНАННЯ ПРАВОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ ДЖЕРЕЛОМ ПРАВА ЯК НАСЛІДОК ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день визнання та використання прецеденту у правовому полі є досить важливим та актуальним питанням. Не дивним є те, що між науковцями та практиками ведеться широка дискусія стосовно ролі правового прецеденту в площині суспільних відносин в Україні, стосовно його значення та відповідно наслідків його використання. Думки дослідників є діаметрально протилежними: починаючи від того, що прецедент вже де-факто існує в Україні, і, закінчуючи позицією, що прецедент в Україні джерелом права не визнається та, більш того, його визнання в якості джерела є недоцільним, адже суперечить базовим засадам здійснення правосуддя. Відповідно актуальним є той факт, що потрібно внести зміни до чинного законодавства, що у свою чергу вплине на розвиток правової реформи.

Судовий прецедент як джерело права широко застосовується за межами України, де він є основою для вирішення спірних юридичних питань. З цього приводу зазначають, що в юридичній науці судовий прецедент розуміється як винесене по конкретній справі рішення суду, обов'язкове до застосування при вирішенні аналогічних питань з однорідних категорій справ. Сутність судового прецеденту полягає в наданні нормативного характеру рішенням суду у конкретній справі, при чому обов'язковою для судів є не все рішення чи вирок, а лише «серцевина» справи, суть правової позиції судді, на основі якої виноситься рішення [1, с. 8–9]. Якщо підсумувати, то це може бути навіть один абзац, який міняє хід вирішення справи та стає основою для накопичення подальшої судової практики, що в кінцевому випадку і являє собою створення прецеденту в чистому вигляді.

Варто зауважити, що концепція судового прецеденту ґрунтується на так званій доктрині «*stare decisis*». Вона включає в себе два принципи: підкореності та переконливості. При цьому принцип переконливості полягає у тому, що суди зобов'язані застосовувати прецедент в якості джерела права лише якщо знайдуть аргументацію суду, який його створив, більш переконливою, ніж власну [2, с. 40].

Що ж до принципу підкореності, то він може проявлятися у вигляді горизонтального та вертикального поширення. Горизонтальне поширення визначає обов'язок судів використовувати судовий прецедент, вироблений судами цієї ж ланки, але лише даної юрисдикції. Натомість вертикальне

поширення означає обов'язковість використання судами нижчих рівнів судових прецедентів, створених судами вищестоящих рівнів [3, с. 154]. Дана ситуація віддалено може нагадувати застосування судами висновків та позицій Верховного Суду.

Помилково стверджувати, що юридичний прецедент зовсім не використовується на практиці в Україні, оскільки багато суддів при винесенні рішення з того чи іншого питання звертаються до вже раніше прийнятих рішень чи до висновків судів вищої інстанції. Проте практика щодо використання юридичного прецеденту буде актуальною лише у тому випадку, коли дана практика буде визнаватись Конституцією України та законами України.

Таким чином у контексті правової системи нашої держави можемо впевнено стверджувати лише про перспективи визнання прецеденту з вертикальним поширенням, оскільки наразі юридичною практикою взагалі не передбачено механізмів застосування судьями рішень судів цієї ланки. І навіть застосування рішень судових ланок вищої інстанції не можна в повній мірі назвати прецедентним у зв'язку з тим, що вони, скоріше, носять узагальнюючий та рекомендаційний характер.

На основі вище наведених фактів можна вказати на те, що було б доцільно ввести правовий прецедент в Україні, оскільки відповідно до ст. 8 Конституції України на території держави діє принцип верховенства права. А це у свою чергу означає, що право не обмежується лише законодавством, а містить норми моралі, певні традиції та звичаї, які набули у суспільстві загальнообов'язкового характеру.

За таких обставин безперечним є те, що правові прецеденти можуть і мають стати одним із джерел права, оскільки вони фактично належать до соціальних регуляторів права в демократичному суспільстві. Не є таємницею, що багато чинників загального характеру стримують розвиток судового прецеденту в праві України. До них належать корумпованість суддів, яка заважає становленню усталеної судової практики через розмивання її свідомо неправосудними рішеннями, недостатній рівень кваліфікації суддів, вади системи підбору суддів, недотримання принципу незалежності суддів тощо [4].

Отже, можна зробити висновок, що правовий прецедент може вплинути на ефективність проведення правових реформ в правовій системі України та покращити діяльність судових та адміністративних органів, змінити підходи до вирішення справ у позитивному напрямку і сприяти якісному та швидкому реагуванню державних установ на певні проблеми у суспільстві. Крім того, застосування прецеденту нерозривно пов'язано з високим рівнем правосвідомості суддів. Без цього аспекту доктрина прецеденту взагалі втрачає сенс. На даному етапі розвитку українського суспільства та в сучасних правових реаліях до проведення глибокої та всеохоплюючої реформи судової системи говорити про

визнання прецеденту джерелом права є ризикованим та передчасним.

Література

1. Подковенко Т.О. Судовий прецедент та проблеми визнання його джерелом права в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. № 6. Т. 1. С. 7–10.

2. Стецик Н.В. Судовий прецедент: теоретичні та порівняльно-правові аспекти. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XV регіон. наук.-практ. конф. (4-5 лют. 2009 р.). Львів, 2009. С. 39–41.

3. Малишев Б.В. Про співвідношення судової правотворчості, судового прецеденту та судової практики. *Бюл. М-ва юстиції України*. Київ, 2008. № 10. С. 152–156.

4. Шафарчук В. Судовий прецедент в Україні. *Юридична газета*. Київ, 2013. № 35–36. С. 43.

УДК 351.863/865(043.2)

Прохоренко М.М., к.ю.н., полковник юстиції,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського, м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах триває оборонна реформа в Україні. Порядок проведення цієї реформи ускладнюється воєнно-політичною, оперативної-стратегічною та економічною ситуацією, яка склалася внаслідок збройної агресії Росії проти України, окупації Російською Федерацією частини суверенної території України – Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Разом із тим, дослідження проблем правового регулювання національної безпеки України за таких складних умов тривають. А тому, авторське бачення проблем правового регулювання національної безпеки України є актуальним та може бути покладено в основу подальших наукових пошуків.

21 червня 2018 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про національну безпеку України», який визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року (далі Закон) надано визначення сектору безпеки і оборони України та його складових, а також врегульовано питання щодо керівництва та координації у сферах національної безпеки і оборони.